

DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i67.1158>
УДК 323.1

О. О. Пучков

orcid.org/0000-0002-8585-1044

*кандидат філософських наук, професор,
начальник*

*Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

О. В. Уваркіна

orcid.org/0000-0001-9053-2016

*доктор філософських наук, професор,
професор спеціальної кафедри № 4*

*Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОГО У РЕАЛІЯХ КАУЗАЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН

Постановка проблеми. Відсутність донині єдиного уявлення науковців про сутнісні ознаки особистості надає поштовх до нових амбітних спроб вивчення цього феномену з позиції актуалізації особистості під впливом сучасних суспільно-політичних процесів. Природно, що каузальність політичних змін переосмислює традиційні парадигмальні концепції особистості і потребує осучаснення системних досліджень цієї проблематики. В умовах величезної потреби суспільства у формуванні військового нового типу для вирішення сучасних політико-державних питань постає проблема експлікації феномену особистості військового та тлі актуалізації його трансформаційних змін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Творче переосмислення становлення особистості привернуло увагу сучасних дослідників у галузі політичних, філософських, педагогічних, психологічних, історичних та юридичних наук. Теоретико-методологічному обґрунтуванню та аналізу феномену особистості присвячені роботи відомих українських учених-філософів В. Андрущенко, Л. Губерського, В. Кременя, С. Кримського, В. Ларцева, М. Лукашевича, В. Лутая, М. Михальченка, З. Самчука, Н. Скотної, Л. Сохань та інших. В останні десятиліття проблеми саморозвитку та самореалізації особистості досліджували вітчизняні науковці М. Ватковська, Е. Коваленко, О. Колісник, Г. Нестеренко, Н. Оршко, І. Чхеайло та інші. Формування особистості в освітньому просторі наведено у працях В. Білогур, П. Назара, В. Первака, В. Рябченка, С. Сисоєвої, О. Уваркіної та інших. Психологічні механізми зародження особистості, її становлення і здійснення стали об'єктом досліджень М. Боришевського, І. Галян, М. Корольчук, С. Кузікової, С. Максименка, Е. Помиткіна, Г. Ржевського, Л. Сердюк, Н. Чепелевої, Т. Яблонської та інших. Вирішенню концептуальних проблем феномену особистості присвятили свої праці відомі зарубіжні дослідники Д. Белл, Х. Гадамер, М. Кастельс, А. Маслоу, А. Тойнбі, Е. Тоффлер, В. Франкл, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон та інші. Розробленням пріоритетних напрямів розвитку особистості військового фахівця займались В. Ананьїн, В. Богайчук, О. Гончаренко, С. Залкін, П. Квіткін, А. Каменєв, С. Климов, М. Коваль, М. Козяр, В. Мандрагеля, Ч. Москос, М. Науменко, М. Нецадим, С. Полторака, Ю. Приходько, О. Пучков, В. Рибалка, В. Серебрянников, В. Смолянук, В. Телезим, Г. Темко, М. Требін, Р. Тимошенко, В. Чорний, В. Ягупов та інші. Незважаючи на величезний діапазон публікацій, ці наукові праці присвячені окремим проблемам формування особистості і потребують системного дослідження цього феномену в період експоненціальної інформатизації суспільства у реаліях каузальності політичних змін.

Мета статті – проаналізувати актуальні проблеми формування сучасної особистості військового фахівця з кібербезпеки та каузальності сутнісних змін її структури під впливом політичного сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Широке сучасне оперування науковими концепціями особистості, насамперед філософськими, психологічними та педагогічними, не залишає сумнівів щодо надзвичайного інтересу до трансформації проблем особистості під впливом змін у суспільно-політичному просторі.

Витоками наукового пізнання феномену особистості є стародавні філософські трактати про людське життя та людську душу. Духовна природа особистості цікавила перших античних філософів та мислителів середньовіччя, а з епохи Відродження бере початок філософська традиція розглядати особистість вже в сучасному розумінні «як самоцінну соціальну індивідуальність, соціальний суб'єкт, що діє самостійно» (Скотна, 2005, с. 130). У наш час відбувається всебічна філософська реконструкція проблеми особистості під впливом «свідомого та цілеспрямованого впливу суспільства та його інститутів на особистість» (Ларцев, 2003, с. 1) та цивілізаційних процесів у всесвіті.

Різноманітність концепцій феномену особистості та безмежжя інтерпретацій її сутності як, наприклад, природної, духовної, діяльної, предметної, соціальної (суспільної) (Андрущенко, 2002, с. 55) приваблює вчених різних галузей знань, а інформативність сприяє розвитку нових досліджень сучасних форм особистості, для якої «конкретно відносно легко перетворюється в абстрактне, емпіричне – в теоретичне, а матеріальне – вільно конвертується в ідеальне (і навпаки)» (Шелер, 1988, с. 68).

Аналіз теорій множинної модернізації ідентичності особистості сучасних західних дослідників (Castells, 2010; Eisenstadt, 2002; Giddens, 1991) показав, що самовизначення особистості як активний процес входження індивіда у соціальну позицію (раціонально або рефлексивно) відбувається нелінійно. Особистість може водночас бути і членом суспільства як цілого, і учасником різних типів комунікації в межах цього суспільства. Глобалізаційні процеси ідентифікації змінюють «інформаційні коди» особистості та орієнтують її на принципи самобутності. В інформаційну епоху формується суспільство мережових структур, яке пов'язане з переходом до нового типу цінностей, створенням локальних спільнот та постановкою технологій на службу індивідам.

На думку А. Ватермана, якщо особистість не хоче помічати змін, що відбуваються, не вважає за доцільне витратити зусилля на особистісні пошуки, то виникає небезпека поринути в дифузний стан, втратити свою життєвість та перестати відповідати вимогам життя, що змінилося (Waterman, 1982, с. 344).

Використання у дослідженнях феномену особистості принципів багатоаспектності, амбівалентності та контраверсійності зумовлено глобалізаційними процесами взаємодії особистості та суспільства, які все більше розширюють горизонти цього суспільного явища.

Актуалізація поняття переходу від можливого (потенційного) до реального (актуального) також успішно використовується у концепціях особистості. Відомий український вчений С. Гончаренко стверджував, що «у процесі актуалізації подразнення, стимул, мотив виступають як поштовх, привід для виявлення певної дії, вчинку, які вже потенційно дозрілі» (Гончаренко, 1997, с. 21). Вважається, що детермінантами актуалізації є вмотивованість особистості до змін, до відповідності власним критеріям життєдіяльності, до чинників зовнішнього впливу.

Природно, що актуалізація особистості військового в умовах політичного сьогодення викликана необхідністю формування вмотивованості військових фахівців до змін. У затвердженій Президентом України Стратегії національної безпеки України (2020) зазначається, що сьогодні військові фахівці «перебуватимуть у центрі уваги держави» та потребують «трансформації професійної культури на основі доктринальних підходів і принципів командування й контролю, підготовки, освіти НАТО» (Про стратегію національної безпеки України, 2020).

Серед пріоритетних напрямів державної політики у галузі національної безпеки є «посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі», розвиток системи стратегічних комунікацій та

«підготовлений і вмотивований військовий резерв», здатний «завдати таких неприйнятних для противника втрат на землі, у повітрі, на морі та у кіберпросторі, що унеможливить реалізацію його агресивних намірів» (Про стратегію національної безпеки України, 2020).

Каузальність сучасних вітчизняних політичних процесів потребує нового бачення проблем особистості, яка пов'язана з безпекою та обороною держави. Така особистість має бути «із високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професіональної культури» (Полторацький, 2017, с. 312)

У Стратегії національної безпеки України з-поміж основних напрямів зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки акцентується увага на головному завданні розвитку системи кібербезпеки – «гарантування кіберстійкості та кібербезпеки національної інформаційної інфраструктури, зокрема в умовах цифрової трансформації» (Про стратегію національної безпеки України, 2020).

Розширення горизонтів трансформації безпекової доктрини у напрямі європейської і євроатлантичної інтеграції спрямовує військових фахівців із кібербезпеки на посилення процесів актуалізації потенціалу власної особистості. Відомо, що в структурі феномена особистості виділяють статичну, динамічну, іманентну та трансцендентну складові частини. І якщо «статична структура особистості складається із сукупності взаємопов'язаних між собою біологічних, психічних і соціальних властивостей; динамічна – з вітальних і екзистенціальних факторів, що обумовлюють часову та просторову зміну природних і соціальних якостей особистості; <...> іманентна складова частина феномена особистості визначається утаємниченістю його витоків, складністю осягнення автентичних способів його буття, а також непротиставленими шляхами усвідомлення особистістю свого місця та ролі в процесі загальнолюдської соціокультурної еволюції», то «трансцендентна складова частина феномена особистості конституюється як об'єктивізацією його творчих здібностей у тій чи іншій сфері суспільного буття, так і загальнолюдською значущістю факту продовження життя особистості в її соціальних та культурних інноваціях» (Ларцев, 2003, с. 9).

Трансцендентна складова частина феномена особистості якраз і виконує мотивуючу функцію, яка під впливом динамічних темпів геополітичних трансформацій спонукає до підготовки на новому рівні майбутнього військового, який має бути вмотивований до розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах та здатний з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо безпеки країни.

Актуалізація особистості військового фахівця у галузі кібербезпеки сьогодні має особливе значення для захисту національних інформаційних інтересів в умовах стрімких трансформацій та розвитку кіберпростору.

Звичайно, необхідність постійного осучаснення технічного забезпечення процесів інформатизації для досягнення сумісності з відповідними стандартами ЄС та НАТО, реєстрація їхнього досвіду модернізації у військової галузі мотивує кожного фахівця з кібербезпеки до змін у традиційній архітектурі сформованої особистості.

Одним з очевидних факторів змін особистості військового фахівця з кібербезпеки є новий рівень його інформаційної культури, яка забезпечує оптимальне здійснення його професійної діяльності і яка є креативно-професійною нормою розуміння сутності інформації, інформаційних процесів та сучасних інформаційних технологій.

Специфіка особистості військових фахівців кібербезпеки пов'язана насамперед зі специфікою їхнього фаху як «спеціально спрямованої інформаційно-технічної творчої діяльності, що визначає і особливості формування їхньої професійної (спеціальної) інформаційної культури» (Лукашів, 2011, с. 56).

Якщо виходити з того, що інформаційна культура особистості формується поступово і має підвалини національних звичаїв та традицій, то становлення професійно-інформаційної культури військового фахівця відбувається ще під час отримання освіти. Вплив глобальних зразків культури в кіберпросторі та специфічна інформаційна субкультура вищу формує основні культурні надбання фахівця з кібербезпеки та вимальовує його власний портрет особистості, людини культури зі спеціальними компетентностями у галузі інтернетизації.

Тому поряд із високим соціальним та професійним статусом особистість військового професіонала керується власною професійною субкультурою, в межах якої реалізуються завдання військової служби на практиці.

Варто відзначити, що за умов каузальності політичних змін становлення особистості військового фахівця, формування якостей, які важливі для його професійної діяльності, а також його оперативна адаптація до трансформацій державної політики у сфері кібербезпеки, спрямованої на розвиток кіберпростору, передбачає синергетичні процеси самоорганізації та самовдосконалення особистості.

Самоактуалізація особистості як граничне повне використання здібностей, особистого потенціалу, без сумніву, є еволюцією від проблем нереальних до реальних, як справедливо зазначає Абрахам Маслоу. Він визначав самоактуалізацію як «прагнення людини стати тим, ким вона стати може і повинна» (Маслоу, 1997, с. 21).

Самоактуалізована особистість стає на «шлях просвітлення» вільно і трансцендує своє «Я» у нових реаліях життя на основі самовдосконалення та саморозвитку, набуваючи все більш розвинених сучасних надбань і форм. Проте згодом за наявності справжніх дій і результатів особистості вдається актуалізуватися, «аби на вищих щаблях і в нових вимірах пізнати, досягнути себе» (Назар, 2018, с. 57).

Узагальнюючи сказане, варто зробити **висновок** про те, що військовий фахівець завжди перебуває в органічному зв'язку зі змінами, що відбуваються в політиці, збройних силах, економіці, соціальних відносинах і суспільній свідомості. Актуалізація особистості військового фахівця з кібербезпеки, безперечно, пов'язана з динамічними процесами геополітичних трансформацій, які спонукають до формування особистості військового нового типу, здатного на високому професійному рівні виконувати завдання безпеки та обороноздатності держави, готового до ефективної військово-професійної діяльності, вмотивованого до розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, швидкого прийняття оптимальних рішень у нестандартних умовах. В умовах каузальності політичних змін особистість військового модернізується до вимог сучасності також через синергетичні процеси самоорганізації та під впливом експоненціальної глобалізації створює власну специфічну фахову інформаційну субкультуру для ефективної протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі, забезпечення виконання завдань кібербезпеки та підвищення статусу держави у світовому кіберпросторі.

Література

- Андрущенко В., Губерський Л., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світогляд. аналіз. Київ. Знання України. 2002. 578 с.
- Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
- Ларцев В.С. Формування особистості: детермінанти, проблеми, перспективи (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... докт. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2003. 32 с.
- Лукашів В. Особливості становлення і розвитку інформаційної культури майбутніх фахівців зв'язку *Рідна школа*. 2011. № 8-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_8-9_13
- Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики. СПб, 1997. С. 8–21.
- Назар П.С. Філософія людини та особистості Київ. Сталь, 2018. 578 с.
- Полторац С.Т. Перспективні напрямки розвитку державного управління системою вищої військової освіти України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2017_2_40 .
- Про Стратегію національної безпеки України (Указ Президента України) (2020). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
- Шелер М. Положение человека в Космосе. *Проблема человека в западной философии* : сб. переводов с англ., нем., франц., Москва. Прогресс. 1988. 548 с.
- Eisenstadt, S.N., *Comparative Civilizations and Multiple Modernities*. Boston:Brill, 2004. 572 p.
- Castells M. *The power of identity. The Informational Age: Economy, Society, and Culture. Volume II*. Lohm Willey & Sons, Ltd., 2010.
- Giddens A. *Modernity and Identity, Self and Society in the Lost Modern Age*. Cambridge: Polity Press, 1991. 600 p.
- Waterman A .S. Identity development from adolescent to adulthood: an extension of theory and review of research. *Development psychology*. V. 18. №3. 1982. P. 341–358.

References

- Andrushchenko V., Huberskyi L., Mykhalchenko M. (2002) *Kultura. Ideolohiia. Osobystist: metodoloho-svitohliad. analiz*. Kyiv. Znannia Ukrainy. 2002. 578 s. [in Ukrainian].
- Honcharenko S.U. (1997) *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. Kyiv: Lybid, 1997. 376 s. [in Ukrainian].
- Lartsev V. S. (2003) *Formuvannia osobystosti: determinanty, problemy, perspektyvy (sotsialno-filosofskyi analiz) : avtoref. dys. ... dokt. filos. nauk : 09.00.03*. Kyiv, 2003. 32 s. [in Ukrainian].
- Lukashiv V. (2011) *Osoblyvosti stanovlennia i rozvytku informatsiinoi kultury maibutnikh fakhivtsiv zviazku Ridna shkola*. 2011. № 8-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_8-9_13 [in Ukrainian].
- Maslou A. (1997) *Dal'nie predely` chelovecheskoj psikhiki*. SPb, 1997. S.8-21 [in Russian].
- Nazar P.S. (2018) *Filosofiia liudyny ta osobystosti* Kyiv. Stal, 2018. 578 s. [in Ukrainian].
- Poltorak S.T. (2017) *Perspektyvni napriamky rozvytku derzhavnogo upravlinnia systemoiu vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy. Visnyk Natsionalnoho universytetu tsvyvilnoho zakhystu Ukrainy. Seriia : Derzhavne upravlinnia*. 2017. Vyp. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2017_2_40 [in Ukrainian].
- Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy (Ukaz Prezydenta Ukrainy) (2020). *Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> [in Ukrainian].
- Sheler M. *Polozhenie cheloveka v Kosmose. Problema cheloveka v zapadnoj filosofii : sb. perevodov s angl., nem., francz., Moskva. Progress*. 1988. 548 s. [in Russian].
- Eisenstadt, S.N., (2004) *Comparative Civilizations and Multiple Modernities*. Boston:Brill, 2004. 572 p. [in English]
- Castells M. (2010) *The power of identity. The Informational Age: Economy, Society, and Culture. Volume II*. Lohm Willey & Sons, Ltd., 2010. [in English]
- Giddens A. (1991) *Modernity and Identity, Self and Society in the Lost Modern Age*. Cambridge: Polity Press, 1991. 600 p. [in English]
- Waterman A .S. (1982) *Identity development from adolescent to adulthood: an extension of theory and review of research*. *Development psychology*. V. 18. №3. 1982. P. 341–358. [in English]

Анотація

Пучков О. О., Уваркіна О. В. Актуалізація особистості військового у реаліях каузальності політичних змін. – Стаття.

У статті аналізуються сутнісні ознаки актуалізації особистості військового фахівця з кібербезпеки з позиції змін у сучасних суспільно-політичних процесах. Доведено, що детермінантами актуалізації є вмотивованість особистості до змін, до відповідності власним критеріям життєдіяльності, до чинників зовнішнього впливу. Визначено, що пріоритетними напрямками української стратегії національної безпеки є гарантування кіберстійкості та кібербезпеки національної інформаційної інфраструктури в умовах цифрової трансформації. У реаліях каузальності політичних змін особистість військового фахівця трансформується під впливом необхідності досягнення сумісності з відповідними стандартами ЄС та НАТО та рецепції їхнього досвіду модернізації у військовій галузі. Мотивація до змін є характерною ознакою особистості військового фахівця нового типу, яка не тільки осучаснює його технічні знання для забезпечення процесів інформатизації, але і створює необхідність формування специфічної професійної інформаційної субкультури, в межах якої реалізуються завдання військової служби на практиці. Традиційна архітектура сформованої особистості еволюціонує через синергетичні процеси самоорганізації та самовдосконалення під впливом експоненціальної глобалізації. Самоактуалізована особистість військового фахівця вмотивована до розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби та швидкого прийняття оптимальних рішень у нестандартних умовах. Самоактуалізація забезпечує високий рівень трансцендентності особистості військового фахівця до реалій каузальності політичних змін, набуваючи все більш розвинених сучасних надбань і форм забезпечення ефективного виконання завдань кібербезпеки щодо протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі.

Ключові слова: особистість військового фахівця з кібербезпеки, актуалізація, самоактуалізація, інформаційна субкультура, мотивація до змін.

Summary

Puchkov O. O., Uvarkina O. V. Actualization of the military personality in the realities of the causality of political change. – Article.

The article analyzes the essential features of the actualization of the personality of a military cybersecurity specialist from the standpoint of changes in modern socio-political processes. It was determined that the priority areas of the Ukrainian national security strategy are to ensure the cyber resilience and cyber security of the national information infrastructure in the context of digital transformation. In the realities of the causality of political changes, the personality of a military specialist is being transformed under the influence of the need to achieve compatibility with the relevant EU and NATO standards and to receive their experience of modernization in the military field. Motivation for change is a characteristic feature of the personality of a new type of military specialist, which not only modernizes his technical knowledge to ensure informatization processes, but also creates the need for the formation of a specific professional information subculture, within which the tasks of military service are implemented in practice. The traditional architecture of an established personality evolves through synergistic processes of self-organization and self-development under the influence of exponential globalization. The self-actualized personality of a military specialist is motivated to develop his own creative individuality, persistent independent assimilation of new knowledge during military service and rapid adoption of optimal decisions in non-standard conditions. Self-actualization provides a high level of transcendence of the personality of a military specialist to the realities of the causality of political changes, acquiring more and more advanced modern achievements and forms of ensuring the effective implementation of cybersecurity tasks, countering cyber threats in a modern security environment.

Key words: personality of a military cybersecurity specialist, actualization, self-actualization, information subculture, motivation for change.